

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ РИЗИКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ОФІЦЕРА НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

MODELING THE PROCESS OF FORMING THE RISK COMPETENCE OF THE FUTURE OFFICER OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE

У статті охарактеризовано сутність понять «модель» і «моделювання», здійснено теоретико-змістовий процес моделювання формування ризикологічної компетентності майбутнього офіцера Національної гвардії України в процесі професійної підготовки. Визначено, що меті дослідження найбільш відповідає структурно-функціональна модель, яка графічно відображає особливості формування ризикологічної компетентності.

Доведено, що дослідження педагогічних явищ на теоретичному рівні через моделювання дозволяє вивчати об'єкт комплексно, з урахуванням цілісності педагогічної системи, яка містить складові частини, компоненти, елементи та підсистеми.

В обґрунтуванні моделі формування ризикологічної компетентності майбутнього офіцера Національної гвардії України враховано концептуальні та нормативні основи й особливості майбутньої професійної діяльності офіцера.

Модель розроблено на основі визначених теоретико-методологічних засад і представлено відповідними блоками: організаційно-цільовим, змістово-процесуальним та результативним. Зазначено, що до організаційно-цільового блоку включено мету, сутність якої полягає у формуванні ризикологічної компетентності майбутнього офіцера Національної гвардії України в процесі професійної підготовки, методологічні підходи, принципи та нормативно-правові основи професійної діяльності офіцера як базис для виявлення та дослідження структурних компонентів ризикологічної компетентності. Змістово-процесуальний блок моделі включає структурні компоненти ризикологічної компетентності майбутнього офіцера Національної гвардії України, етапи формування ризикологічної компетентності майбутнього офіцера в процесі професійної підготовки (підготовчий, практико-технологічний, аналітико-рефлексивний), методи, форми й засоби формування зазначеної компетентності. Результативний блок представлено за допомогою критеріїв (особистісного, діяльно-функціонального та оцінного) з відповідними показниками та рівнями: високим, достатнім та початковим.

Ключові слова: модель, моделювання, структурно-функціональна модель, офіцер Національної гвардії України, ризикологічна компетентність.

The article characterizes the essence of the concepts of «model» and «modeling», the theoretical and substantive process of modeling the formation of risk competence of a future officer of the National Guard of Ukraine in the process of professional training. It is determined that the purpose of the study is best served by the structural and functional model, which graphically reflects the features of the formation of risk competence. It is proved that the study of pedagogical phenomena at the theoretical level through modeling allows to study the object comprehensively, taking into account the integrity of the pedagogical system, which contains components, elements and subsystems.

The conceptual and normative foundations and features of the future professional activity of the officer are taken into account in substantiating the model of formation of risk competence of the future officer of the National Guard of Ukraine.

The model is developed on the basis of certain theoretical and methodological principles and is represented by the relevant blocks: organizational and target, content and procedural, and effective. It is noted that the organizational and target block includes the goal, the essence of which is to form the risk competence of a future officer of the National Guard of Ukraine in the process of professional training, methodological approaches, principles and regulatory framework for the officer's professional activity as a basis for identifying and studying the structural components of risk competence. The content and procedural block of the model includes the structural components of the risk competence of a future officer of the National Guard of Ukraine, the stages of formation of the risk competence of a future officer in the process of professional training (preparatory, practical and technological, analytical and reflective), methods, forms and means of forming this competence. The resultant block is presented by means of criteria (personal, activity-functional and evaluative) with corresponding indicators and levels: high, sufficient and initial.

Key words: model, modeling, structural and functional model, officer of the National Guard of Ukraine, risk competence.

УДК 378:355.1
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/67.1.41>

Корольов А.І.,
ст. викладач кафедри фізичної підготовки та спорту
Національної академії Національної гвардії України

Постановка проблеми. Протягом усього історичного шляху розвитку людське суспільство в кожній сфері своєї діяльності стикається із суперечностями людського буття, суспільних відносин, співіснування з природою, при взаємодії з технологічним прогресом та в умовах виникнення військової агресії, що зумовлює появу несприятливих подій – ризиків.

Вимоги на підготовку військових фахівців в Україні сьогодні вимагають підготовки особистості не тільки

з розвинутою професійною компетентністю, а й наявними професійно-важливими якостями та здібностями, готовністю до визначеного виду діяльності. Тому одним із найважливіших завдань навчання курсантів у вищих закладах військової освіти є формування у них компетентності, що дозволяє ефективно діяти в умовах ризикогенних ситуацій.

Одним із дієвих шляхів формування ризикологічної компетентності майбутнього офіцера

Національної гвардії України (далі – НГУ) в процесі професійної підготовки вважаємо використання методу моделювання як універсального методу пізнання, що дозволить нам створити модель і удосконалити процес професійної підготовки майбутніх офіцерів до виконання службово-бойових завдань в умовах існування реальних та потенційних ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження процесу моделювання в освіті займалися науковці М. Гриньова, Т. Гуменюк, Г. Єльнікова, М. Лазарєв, Н. Клокар, В. Маслов, Н. Остоверхова та ін. Концептуальні аспекти ризикології висвітлено в працях В. Вітлінського, Г. Великоіваненка, О. Шарапова, U. Beck, V. Covello, H. Heim, D. Kahneman та ін. Науковці та соціально-політичні діячі XIX–XX ст. (К. Маркс, М. Вебер, Е. Дюркгейм, Г. Зіммель та ін.) значну увагу приділяли аналізу проблем суспільної ризикології.

Вагомий вклад у дослідження компетентності майбутніх офіцерів НГУ, у тому числі до здійснення професійної діяльності в умовах ризикових ситуацій, зробили І. Афанасьєв, П. Бернстайн А. Бухун, І. Волков, О. Голованя, В. Євсєєв, І. Євтушенко, І. Радванський, Д. Тробюк, Д. Швець та ін.

Отже, підготовка майбутніх офіцерів НГУ вимагає розв'язання проблеми формування їх ризикологічної компетентності засобами педагогічного моделювання.

Мета статті полягає в обґрунтуванні структурно-функціональної моделі формування ризикологічної компетентності майбутнього офіцера НГУ в процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Обґрунтування теоретичних засад процесу формування ризикологічної компетентності офіцера НГУ вимагає аналізу її структури і положень з позиції загальнонаукових методів дослідження, зокрема методу моделювання. Слід зазначити, що серед дослідників відсутня однаковість думки щодо тлумачення цих дефініцій та їх змісту.

У науковій літературі є декілька підходів до визначення поняття «модель».

Так, у філософському словнику зазначається, що «модель – речова, знакова або уявна (мислена) система, що відтворює, імітує чи відображає принципи внутрішньої організації або функціонування» [11, с. 13], у Великому тлумачному словнику сучасної української мови модель визначається «як абстрактне подання теорії, її операціоналізація, яку можна передати емпіричним шляхом» [1, с. 339].

Вітчизняний науковець Т. Гуменюк під моделлю розуміє «штучно створений об'єкт у вигляді схеми, фізичних конструкцій, знакових форм або формул, який, будучи подібний до досліджуваного об'єкта (або явища), відображає і відтворює у більш простому і узагальненому вигляді структуру,

властивості, взаємозв'язки і відносини між елементами цього об'єкта» [3].

Успішність моделювання значною мірою залежить від наявності «теорії, що списує явище, яке підлягає моделюванню, а також від міри формалізації положень цієї теорії» [4].

Метод наукового пізнання і моделювання як методологічний принцип дає можливість через використання системи, її структури (із урахуванням динаміки зв'язків елементів) визначити напрями діяльності для прийняття правильного рішення за відповідних умов [8, с. 4].

Незважаючи на те, що модель багатозначна, в цілому вона зводиться до умовного способу (зображення, схема, опис) деякого об'єкта або системи об'єктів.

Виходячи з вищевикладеного, під моделлю можна розуміти спеціально спроектований об'єкт, що має необхідний ступінь подоби з вихідними, об'єктивними цілями дослідження.

Можна також зробити висновок, що під моделлю в цілому розуміється теоретично або практично створена структура, яка відтворює ту чи іншу частину дійсності в спрощеній, наочній та вимірjuвальній формі.

Аналізуючи наукові праці педагогів стосовно тлумачення поняття «модель» та її видів, бачимо, що більшість науковців умовно виділяють моделі, схожі до оригіналу та моделі, фізична природа яких відрізняється від оригіналу, однак його поведінку можна описати математично.

У наукових джерелах процес побудови моделі має назву – моделювання.

Результатом педагогічного моделювання є модель – система об'єктів, що відтворює певні суттєві властивості системи-оригіналу; «абстрактне подання теорії, її операціоналізація, яку можна передати емпіричним шляхом» [10, с. 339].

Ми згодні з думкою Н. Клокар, що метод моделювання дає змогу досліджувати низку процесів, які є наступними етапом для безпосереднього спостереження чи експериментального відтворення [6].

Деякі науковці визначають моделювання (М. Гриньова, В. Маслов, Н. Остоверхова та ін.) «як процес у свідомості людини як наслідок на домінування умов, обставин, думок, психічних процесів» [9].

Загалом моделювання – це «науковий метод пізнання явищ та процесів за допомогою відтворення їх характеристик на інших об'єктах – спеціально створених з цією метою моделей» [4].

Більшість науковців визначають загальні ознаки такого моделювання: наявність єдиного цілого складових, зміна властивостей одного з них веде до зміни іншого; наявність істотних зв'язків між частинами цілого [2, с. 93].

Під функціональною моделлю розуміється така модель, яка надає можливість вивчити

функціональні особливості певного процесу, а також визначати її значення у взаємозв'язку з усіма внутрішніми і зовнішніми елементами [7, с. 53].

Розробляючи модель педагогічної системи важливо враховувати наступні вимоги: державні стандарти, концептуально-методологічні підходи та принципи, на основі яких буде випробовуватися створена модель. Також важливо наповнювати модель обов'язковими компонентами: змістовим, практичним, рефлексивно-оцінювальним, ціннісно-мотиваційним.

Ми погоджуємося з думкою В. Івлєва, що у структурно-функціональній моделі зазвичай виділяють: мету (завдання); компетентності, якості особистості і т. п.; форми, методи, засоби, принципи, які використовуються для формування компетентності; критерії та рівні сформованості ризикологічної компетентності; результат формування ризикологічної компетентності тощо [5, с. 125].

У свою чергу, опираючись на дослідження В. Івлєва, Н. Клокар, В. Маслова та інших науковців, ми представили авторське визначення структурно-функціональної моделі формування ризикологічної компетентності майбутнього офіцера НГУ, що передбачає цілісний педагогічний процес, у якому поєднується використання єдності та взаємоінтеграції методів, принципів, підходів і компонентів навчання спрямовані на набуття курсантами досліджуваної компетентності.

У нашому дослідженні моделювання розглядається як метод дослідження процесу формування ризикологічної компетентності майбутнього офіцера НГУ, а модель – як метод теоретичного обґрунтування та систематизації структурних елементів у процесі формування ризикологічної компетентності майбутнього офіцера НГУ в умовах професійної підготовки.

Здійснення якісного процесу моделювання формування ризикологічної компетентності майбутнього офіцера НГУ націлене на забезпечення високого рівня ризикологічної компетентності, який, в свою чергу, забезпечить ефективність виконання поставлених службово-бойових завдань як в умовах мирного часу, так і в небезпечних ризикогенних ситуаціях.

Виходячи з цього, структурно-функціональна модель формування ризикологічної компетентності майбутнього офіцера НГУ розкривається наступними блоками: організаційно-цільовим, змістово-процесуальним та результативним. До організаційно-цільового блоку включено мету, сутність якої полягає у формування ризикологічної компетентності майбутнього офіцера НГУ в процесі професійної підготовки, методологічні підходи, принципи та нормативно-правові основи професійної діяльності офіцера як

базис для виявлення та дослідження структурних компонентів ризикологічної компетентності. Змістово-процесуальний блок моделі включає структурні компоненти та функції ризикологічної компетентності майбутнього офіцера НГУ, етапи формування ризикологічної компетентності майбутнього офіцера в процесі професійної підготовки (підготовчий, практико-технологічний, аналітико-рефлексивний), методи, форми й засоби формування зазначеної компетентності. Результативний блок представлено за допомогою критеріїв (особистісного, діяльнісно-функціонального та оцінного) з відповідними показниками та рівнями: високим, достатнім та початковим (рис. 1).

Досягненню поставленої мети сприяє застосування методологічних підходів (системного, антрополого-гуманістичного, компетентнісного та особистісно-діяльнісного), що формують наукове забезпечення концептуального блоку моделі.

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, на основі узагальнених поглядів науковців щодо поняття «модель» та «моделювання» можна дійти висновку, що запропонована нами структурно-функціональна модель формування ризикологічної компетентності майбутнього офіцера НГУ в процесі професійної підготовки розкриває особливості основних структурних елементів (блоків), їх змістове наповнення та взаємозв'язок. Проаналізувавши особливості означеної структурно-функціональної моделі, доходимо висновку, що її реалізація припускає розв'язання низки завдань: формування стійкого пізнавального інтересу до дослідження механізмів існування реальних та потенційних ризиків, мотивація та сформованість професійно-особистісних якостей, необхідних для формування ризикологічної компетентності; формування прагнення до їхнього стійкого прояву в реальній поведінці, ґрунтовність, характер та цілісність засвоєння системи знань і вмінь ризикологічного характеру, здатність до аналізу професійної діяльності, до самовдосконалення та саморозвитку, корегування власної діяльності в умовах існування ризикогенних ситуацій, а результативність полягає у підвищенні рівня захищеності офіцера в процесі виконання службово-бойових завдань.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
2. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти). Х. : Основа, 1998. 300 с.
3. Гуменюк Т. Б. Проектування як педагогічний феномен. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова.*

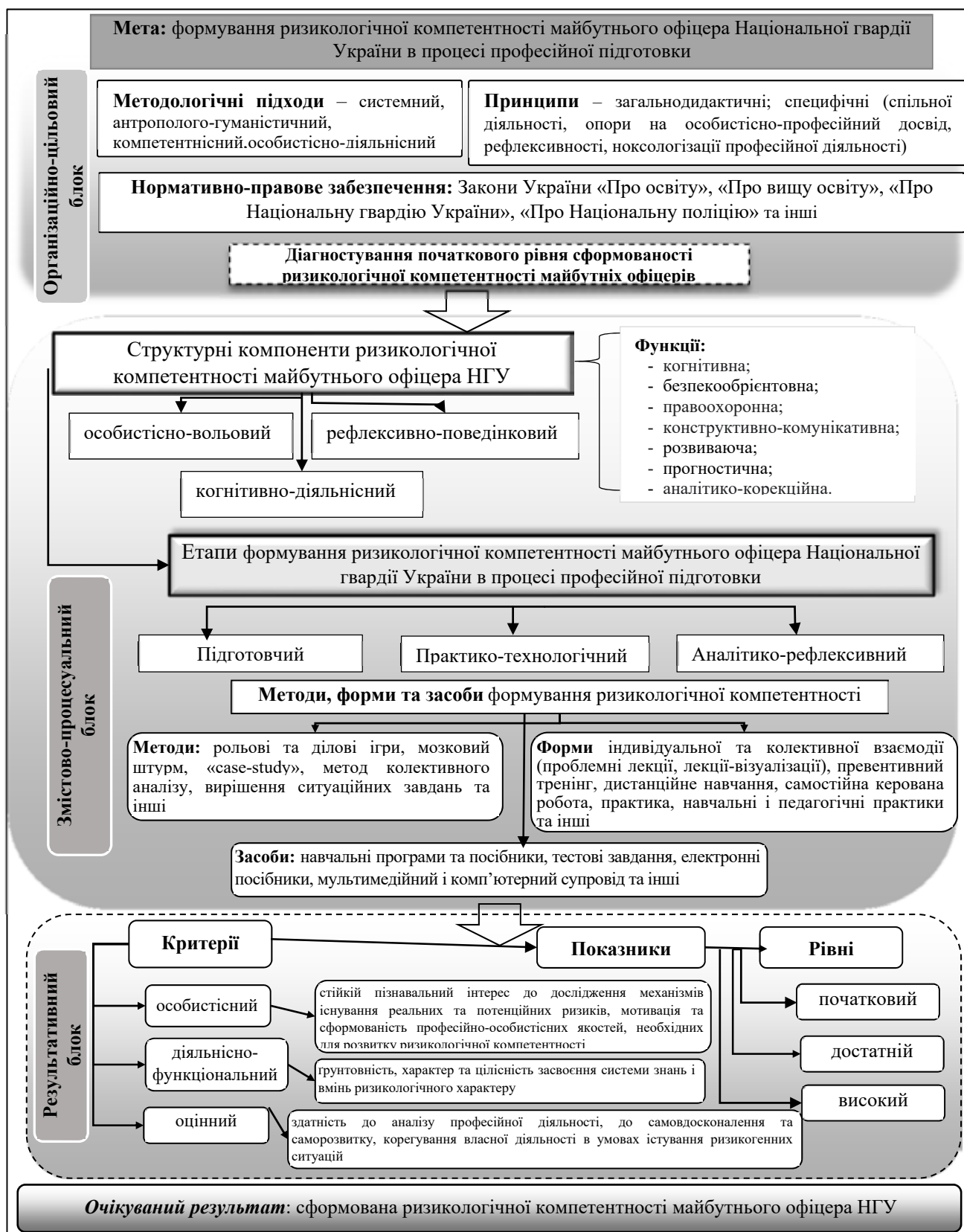

Рис. 1. Структурно-функціональна модель формування ризикологічної компетентності майбутнього офіцера НГУ в процесі професійної підготовки

Серія 13. Проблеми трудової та професійної підготовки: збірник. 2010. Вип. 6. С. 51–59.

4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

5. Ієвлев О. М. Модель формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача за умов магістратури. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 12. Т. 2. С. 123–127.

6. Клокар Н. І. Характеристика моделі підвищення кваліфікації педагогічних працівників на засадах диференційованого підходу. *Педагогіка і психологія* : наук.-теор. та інформ. журнал. К. : Педагогічна думка, 2007. № 4. С. 53–61.

7. Моделювання й інтеграція сервісів хмаро орієнтованого навчального середовища : монографія. Київ, ЦП Компринт, 2015. С. 53.

8. Моделювання педагогічного середовища / упор. М. Люшин. Х. : Вид. група «Основа», 2012. 128 с.

9. Остоверхова Н. Моделювання в управлінській діяльності директора. К. : Глобус, 1998. 276 с.

10. Соціологія: короткий енциклопедичний словник / уклад. : В. І. Волович, В. І. Тарасенко, М. В. Захарченко та ін. ; під заг. ред. В. І. Воловича. К. : Укр. центр духовної культури, 1998. 736 с.

11. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. К. : Абрис, 2002. 742 с.